

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/historia-z-ipn/archiwum/153505,Diana-Maksimiuk-Dekrety-do-walki-z-przeciwnikami-politycznymi.html>
26.02.2026, 22:27

Diana Maksimiuk: Dekrety do walki z przeciwnikami politycznymi

Komuniści budujący po II wojnie światowej Polskę Ludową zamierzali w niej stworzyć wymiar sprawiedliwości na wzór sowiecki. Dokonywane – krok po kroku – zmiany w prawie miały służyć realizacji tej koncepcji. Prawem posłużyli się też, by walczyć z wszystkimi, którzy byli im nieprzychylni.

[Komunizm](#) [Okupacja sowiecka](#) [Zbrodnie komunistyczne](#)

30.10.2025

Walkę z przeciwnikami politycznymi za pomocą ustawodawstwa karnego rozpoczęto bardzo szybko. Już we wrześniu 1944 r. na posiedzeniu Komisji Prawniczej Resortu Sprawiedliwości PKWN dyskutowano nad projektem osławionego dekretu o ochronie Państwa.

Dekret październikowy

Akt ten noszący datę 30 października 1944 r. wszedł w życie z mocą wsteczną od 15 sierpnia tego roku i choć był wydany jako prawo epizodyczne na czas wojny, to mimo jej zakończenia obowiązywał niemal do końca 1945 r.

O jego represyjnym charakterze, poza surowością sankcji karnych (choćby za przechowywanie aparatu radiowego, nadawczego lub odbiorczego bez zezwolenia groził karą więzienia lub karą śmierci), świadczyły też przepisy proceduralne, zgodnie z którymi sprawy o przestępstwa w nim przewidziane podlegały jurysdykcji sądów wojskowych. Co więcej na jego mocy sądy te stały się właściwymi w odniesieniu do osób cywilnych (rozciągnął na nie materialnoprawne przepisy kodeksu karnego WP – zbrodnie stanu), a postępowanie przygotowawcze w postaci dochodzenia zasadniczo znalazło się w gestii organów bezpieczeństwa publicznego. Tym sposobem powoli zaczęto rugować z ustawodawstwa karnego instytucję sędziego śledczego.

Dekrety listopadowe

Uchylenie 17 grudnia 1945 r. trwającego od 1 września 1939 r. na ziemiach polskich stanu wojennego otwierało nowy rozdział w sądowym rozprawianiu się z „wrogami narodu” jak określali komuniści opozycję i podziemie niepodległościowe. Przygotowywane przez całe lato, w środku jesieni gotowe już były kolejne narzędzia do ścigania przeciwników politycznych. Rządzący zdając sobie sprawę z realiów – z tego, że nie są w stanie stworzyć nowego „aparatu sądowego, tj. specjalnych sądów ludowych przy naszych kadrach” (jak stwierdził towarzysz Wiesław) i, że podziemie stanowi wciąż zagrożenie – przygotowali kolejne akty prawne. Pod datą 16 listopada 1945 r. ukazały się aż trzy istotne dla zagadnienia dekrety. Były to mianowicie:

- dekret o utworzeniu i zakresie działania Komisji Specjalnej do Walki z Nadużyciami i Szkodnictwem Gospodarczym
- dekret o postępowaniu doraźnym oraz
- dekret o przestępstwach szczególnie niebezpiecznych w okresie odbudowy państwa.

Pierwszy stworzył quasi-sądową instytucję, która obok spraw gospodarczych i korupcyjnych nierzadko zajmowała się m.in. przypadkami rozpowszechniania

„fałszywych wiadomości mogących wyrządzić istotną szkodę interesom państwa polskiego”.

Drugi wyposażył powszechny wymiar sprawiedliwości w tryb doraźny – powołano wówczas do życia w sądach okręgowych wydziały do rozpoznawania spraw w postępowaniu doraźnym (tzw. sądy doraźne). I w końcu trzeci, zasadniczo pochłaniający treści dekretu o ochronie Państwa (co najistotniejsze utrzymujący właściwość sądów wojskowych względem osób cywilnych za zbrodnie stanu), rozszerzył katalog przestępstw „szczególnie niebezpiecznych” o przestępstwa przeciw interesom gospodarczym państwa i przestępstwa urzędnicze, a także przekazał prowadzenie postępowania przygotowawczego w tych sprawach oraz w sprawach dotyczących przestępstw przeciw porządkowi publicznemu funkcjonariuszom bezpieczeństwa publicznego (z pewnymi wyłączeniami), a orzekanie specjalnym wydziałom w sądach okręgowych. Dodatkowo zlikwidował środek odwoławczy w postaci apelacji w sprawach o przestępstwa przewidziane w dekrete.

Dekret styczniowy

Kolejnym narzędziem w rękach władzy ludowej służącym do represjonowania „elementów” uznawanych przez nią za wroga stał się dekret z 22 stycznia 1946 r. o odpowiedzialności za klęskę wrześniową i faszyzację życia państwowego. Przepisy tego aktu prawnego miały zastosowanie wyłącznie do czynów sprzed 1 września 1939 r. i zostały tak skonstruowane, że na ich podstawie można było ścigać i skazać szerokie grono funkcjonariuszy aparatu państwowego przedwojennej Polski. Sprzyjało temu zastosowanie w dekrete szeregu nieostrych sformułowań umożliwiających swobodę interpretacyjną. Rozrachunkowy jego charakter – w istocie dekret stanowił swego rodzaju „delegalizację II Rzeczypospolitej” – to jedna płaszczyzna zagadnienia. Oddanie spraw z dekretu pod rozstrzygnięcie Najwyższego Trybunału Narodowego, szczególnego sądu orzekającego w sprawach niemieckich zbrodniarzy wojennych, miało również skompromitować przedstawicieli przedwojennego ustroju, a z komunistów uczynić jedyną grupę, której na sercu leżało dobro Polski. Choć trybunał nie rozpoznał ani jednej sprawy z dekretu styczniowego i w 1948 r. zaprzestał swojej działalności, to niejedna z takich spraw zawisła przed sądami powszechnymi i wojskowymi w ciągu ponad 20 lat obowiązywania tego aktu prawnego.

► [Czytaj więcej na portalu przystanekhistoria.pl](http://przystanekhistoria.pl)

[Poprzedni Strona](#)

[Następny Strona](#)

Okupacja sowiecka, Partia Komunistyczna, Zbrodnie komunistyczne

Artykuł

DEKRET

z dnia 22 stycznia 1946 r.

o odpowiedzialności za klęskę wrześniową i faszyzację życia państwowego.

z dnia 22 stycznia 1946 r.

o trybie wydawania dekretów (Dz. U. R. P. Nr 1, poz. 1) — Rada Prezydium Krajowej w postanawia, a Prezydium Krajowej zatwierdza, co następuje:

Art. 1. Kto, idąc na ręce ruchy, a) umniejszenie lub osłabienie dumy państwa polskiego lub sp...

Art. 2. 1. Kto, c) kierownicze w zbrojnych i potencj...

Art. 3. Jeżeli z czynu określonego w § 1 nie wynika śmierć lub ciężkie uszkodzenie ciała albo jeżeli sprawca dopuścił się gwałtownego zamachu przy użyciu broni lub w innych okolicznościach szczególnie niebezpiecz-

o przestępstwach szczególnie niebezpiecznych w okresie odbudowy Państwa.

z dnia 13 czerwca 1946 r.

o przestępstwach szczególnie niebezpiecznych w okresie odbudowy Państwa.

Art. 3. Kto dopuszcza się aktów przestępstwa, a) niszczenie lub czynienie niedostępnym budynków, urządzeń, urządzeń służących obronie Państwa Polskiego, a) niszczenie lub czynienie niedostępnym budynków, urządzeń, urządzeń służących obronie Państwa Polskiego...

Art. 4. § 1. Kto bez zezwolenia gromadzi lub przechowuje broń palną, inne przedmioty mogące spowodować niebezpieczeństwo powszechne, podlega karze więzienia na czas nie krótszy od lat 5 lub dożywotnio albo karze śmierci.

Art. 5. Obywatel polski, który w porozumieniu z osobą działającą w interesie obcego rządu lub obcej organizacji w celu działania na szkodę Państwa...

Art. 6. W przypadkach mniejszej wagi sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary albo nawet od kary uwolnić.

Art. 7. Obywatel polski, który w porozumieniu z osobą działającą w interesie obcego rządu lub obcej organizacji w celu działania na szkodę Państwa...

Art. 8. W przypadkach mniejszej wagi sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary albo nawet od kary uwolnić.

Art. 9. Obywatel polski, który w porozumieniu z osobą działającą w interesie obcego rządu lub obcej organizacji w celu działania na szkodę Państwa...

Art. 10. W przypadkach mniejszej wagi sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary albo nawet od kary uwolnić.

Art. 11. Obywatel polski, który w porozumieniu z osobą działającą w interesie obcego rządu lub obcej organizacji w celu działania na szkodę Państwa...

Art. 12. W przypadkach mniejszej wagi sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary albo nawet od kary uwolnić.

Art. 13. Obywatel polski, który w porozumieniu z osobą działającą w interesie obcego rządu lub obcej organizacji w celu działania na szkodę Państwa...

Art. 14. W przypadkach mniejszej wagi sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary albo nawet od kary uwolnić.

Art. 15. Obywatel polski, który w porozumieniu z osobą działającą w interesie obcego rządu lub obcej organizacji w celu działania na szkodę Państwa...

Art. 16. W przypadkach mniejszej wagi sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary albo nawet od kary uwolnić.

Art. 17. Obywatel polski, który w porozumieniu z osobą działającą w interesie obcego rządu lub obcej organizacji w celu działania na szkodę Państwa...

Art. 18. W przypadkach mniejszej wagi sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary albo nawet od kary uwolnić.

DEKRET

z dnia 16 listopada 1945 r.

o postępowaniu doraźnym.

stawy z dnia 3, stycznia wania dekretów z mocą Nr 1, poz. 1). — Rada Prezydium Krajowej Ra...

Art. 2. (1) Za przestępstwa, p... niu w postępowaniu dora... bez względu na to, jakie k... w ustawie za dane przestę... przestępstwo.

Art. 3. Kto dopuszcza się aktów przestępstwa, a) niszczenie lub czynienie niedostępnym budynków, urządzeń, urządzeń służących obronie Państwa Polskiego, a) niszczenie lub czynienie niedostępnym budynków, urządzeń, urządzeń służących obronie Państwa Polskiego...

Art. 4. § 1. Kto bez zezwolenia gromadzi lub przechowuje broń palną, inne przedmioty mogące spowodować niebezpieczeństwo powszechne, podlega karze więzienia na czas nie krótszy od lat 5 lub dożywotnio albo karze śmierci.

Art. 5. Obywatel polski, który w porozumieniu z osobą działającą w interesie obcego rządu lub obcej organizacji w celu działania na szkodę Państwa...

Art. 6. W przypadkach mniejszej wagi sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary albo nawet od kary uwolnić.

Art. 7. Obywatel polski, który w porozumieniu z osobą działającą w interesie obcego rządu lub obcej organizacji w celu działania na szkodę Państwa...

Art. 8. W przypadkach mniejszej wagi sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary albo nawet od kary uwolnić.

Art. 9. Obywatel polski, który w porozumieniu z osobą działającą w interesie obcego rządu lub obcej organizacji w celu działania na szkodę Państwa...

Art. 10. W przypadkach mniejszej wagi sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary albo nawet od kary uwolnić.

Art. 11. Obywatel polski, który w porozumieniu z osobą działającą w interesie obcego rządu lub obcej organizacji w celu działania na szkodę Państwa...

Art. 12. W przypadkach mniejszej wagi sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary albo nawet od kary uwolnić.

Art. 13. Obywatel polski, który w porozumieniu z osobą działającą w interesie obcego rządu lub obcej organizacji w celu działania na szkodę Państwa...

Art. 14. W przypadkach mniejszej wagi sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary albo nawet od kary uwolnić.

Art. 15. Obywatel polski, który w porozumieniu z osobą działającą w interesie obcego rządu lub obcej organizacji w celu działania na szkodę Państwa...

Art. 16. W przypadkach mniejszej wagi sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary albo nawet od kary uwolnić.

Art. 17. Obywatel polski, który w porozumieniu z osobą działającą w interesie obcego rządu lub obcej organizacji w celu działania na szkodę Państwa...

Art. 18. W przypadkach mniejszej wagi sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary albo nawet od kary uwolnić.